

Examen VMBO-GL en TL

2012

tijdvak 2
dinsdag 19 juni
13.30 - 15.30 uur

economie CSE GL en TL

Dit examen bestaat uit 43 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 57 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Meerkeuzevragen

Schrijf alleen de hoofdletter van het goede antwoord op.

Het is niet alles goud ...

Bij de beantwoording van de vragen 1 tot en met 5 moet je soms gebruikmaken van informatiebron 1 in de bijlage.

In de zomer van 2010 staat de goudprijs op recordhoogte. Dat brengt in Australië heuse goudzoekers op de been. Niet langer met goudzeef en schep, maar met een hightech metaaldetector.

Gebruik informatiebron 1.

- 1p 1 De prijs van goud is de laatste jaren flink gestegen.
→ Hoe hoog is de procentuele stijging van de goudprijs tussen 1-1-2004 en 1-1-2010? Schrijf je berekening op.

Op de televisie was een documentaire te zien over goudzoekers in Australië. De Nederlandse vrienden Alex, Gerard en Tim (alle drie MBO-student) hebben die documentaire gezien en zijn helemaal enthousiast. De hele maand juli gaan ze goud zoeken in Australië.

- 1p 2 Welke van de volgende factoren zou kunnen zorgen voor een stijging van de goudprijs?
- A afnemende vraag van beleggers naar goud
 - B de modewereld voorspelt lichte kleuren voor het komende winterseizoen
 - C de toenemende welvaart
 - D ontdekking van een grote goudader in Midden-Afrika
- 1p 3 Het feit dat zo veel mensen goud vinden, heeft invloed op de goudprijs. Wat is die invloed op de goudprijs?
- A De goudprijs zal dalen, want de vraag naar goud neemt af.
 - B De goudprijs zal dalen, want het aanbod van goud neemt toe.
 - C De goudprijs zal stijgen, want de vraag naar goud neemt toe.
 - D De goudprijs zal stijgen, want het aanbod van goud neemt af.

Na ruim vier weken in de Outback (het binnenland) van Australië hebben de drie vrienden diverse goudklompjes gevonden met een totaal gewicht van 62,2 gram. De schoolvakantie zit er bijna op en ze moeten weer terug naar Nederland.

- 1p **4** Terug in Nederland houden de jongens de koers van het goud in de gaten. In de krant staat dat de hoogte van de rente van invloed is op de goudprijs. Zo zal een lage rente leiden tot een stijgende goudprijs.

Hieronder staan drie verschijnselen:

- 1 opbrengst van de spaarrekening is laag;
- 2 spaarders zoeken een alternatief voor hun spaargeld;
- 3 vraag naar goud stijgt.

Zet de verschijnselen in een logische volgorde.

- A lage rente → 1 → 2 → 3 → goudprijs stijgt
- B lage rente → 1 → 3 → 2 → goudprijs stijgt
- C lage rente → 2 → 1 → 3 → goudprijs stijgt
- D lage rente → 2 → 3 → 1 → goudprijs stijgt
- E lage rente → 3 → 1 → 2 → goudprijs stijgt
- F lage rente → 3 → 2 → 1 → goudprijs stijgt

- 2p **5** Gerard heeft het meeste verstand van economie. Zijn vrienden willen graag een advies van Gerard: nu het goud verkopen of wachten met de verkoop van het goud. Gerard gaat een mail aan Alex en Tim sturen waarin hij zijn advies zet.

Zijn mail begint als volgt:

“Jullie hebben mij gevraagd een mail te sturen en jullie een advies te geven: nu het goud verkopen of nog wachten met de verkoop van het goud. Ik zal mijn advies op twee aspecten baseren: de inflatie en het risico.”

→ Noteer op je antwoordblad de nummers 1 en 2 en schrijf vervolgens de juiste woorden op die Gerard volgens jou zou moeten invullen, zodat er een economisch juiste redenering komt te staan. Kies uit de woorden die tussen haakjes staan.

Doe het zo:

1 = ...

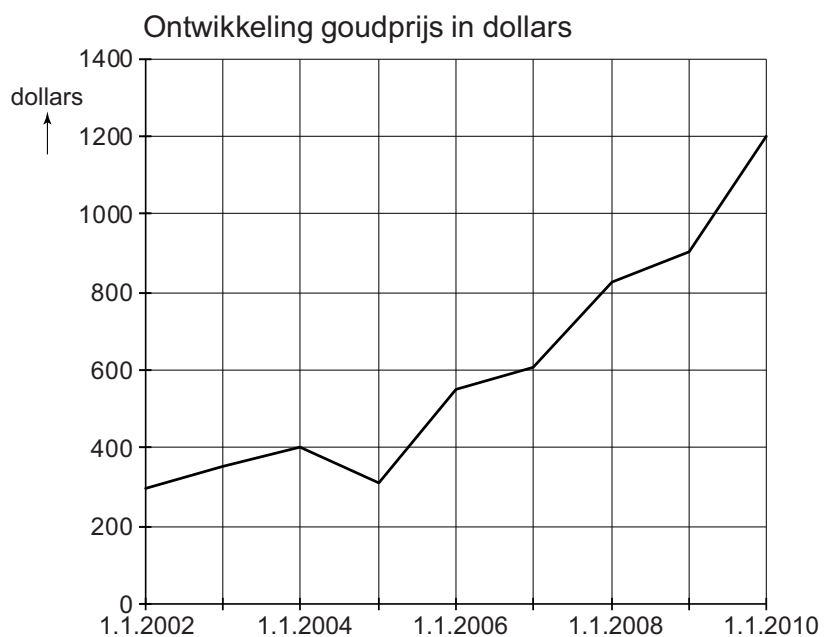
2 = ...

Gerard schrijft: “Als de goudprijs procentueel meer stijgt dan de inflatie is mijn advies het goud te verkopen. De ...**(1)**... (koopkracht/waarde) van het verkochte goud is dan immers toegenomen. Door de verkoop van het goud loop je dan niet meer het risico van een ...**(2)**... (daling/stijging) van de goudprijs.”

Het is niet alles goud ...

Informatiebron 1

Goudprijs in dollars per troy ounce¹⁾

bron: www.rbs.nl

noot 1 Een **troy ounce** is een gewichtsmaat voor edelmetalen. (31,1 gram)

Action

Bij de beantwoording van de vragen 6 tot en met 12 hoef je geen gebruik te maken van informatiebronnen in de bijlage.

Het aantal winkels van Action groeide de afgelopen twee jaar van 200 naar 250. Het bedrijf verkoopt voornamelijk Aziatische producten tegen bodemprijzen. Frisdrank uit Taiwan, serviesgoed uit China en speelgoed uit Hongkong, het is allemaal te koop bij Action.

bron: Volkskrant 1 december 2010

- 1p 6 De winkelketen Action begint dus een grote speler te worden in Nederland. Mensen komen naar Action, omdat ze daar 'lekker' kunnen shoppen voor weinig geld. Naast een permanent assortiment is er ook een steeds wisselend assortiment. Het werken met een steeds wisselend assortiment, zodat klanten niet weten wat ze aan zullen treffen, is een voorbeeld van een marketingstrategie.
- Leg uit dat een wisselend assortiment klanten naar de winkel kan lokken.
- 1p 7 Veel consumenten zijn van mening dat de producten bij Action goedkoop zijn. In de praktijk blijkt het assortiment maar voor een derde deel uit vaste artikelen te bestaan, de rest wisselt om de zoveel tijd. Naast het lokken van klanten heeft Action een andere reden om met een steeds wisselend assortiment te werken.
- Noem een andere reden voor Action om met een steeds wisselend assortiment te werken.
- 1p 8 Het assortiment speelt dus een belangrijke rol in de marketingstrategie van Action. Tot welk onderdeel van de marketing behoort het assortiment?
- A plaatsbeleid
 - B prijsbeleid
 - C productbeleid
 - D promotiebeleid
- 2p 9 Jolanda en Wendy, beiden 16 jaar oud, zijn vriendinnen. Zij zijn op weg naar de Actionwinkel waar Wendy werkt. Jolanda zegt: "Gisteren heb ik nog een pennenetui bij jullie gekocht en moest € 1,35 (inclusief € 0,22 btw) afrekenen bij de kassa. Hoe kan Action hier ooit winst op maken?" "Nou", zegt Wendy, "goedkoop inkopen. De inkoopprijs bedraagt 80% van de verkoopprijs exclusief btw."
- Hoeveel bedraagt de brutowinst in euro's op een pennenetui? Schrijf je berekening op.

- 1p **10** Wendy zegt: “Ook de personeelskosten bij Action zijn laag in vergelijking met andere winkelketens. Ik verdien net iets meer dan het minimumloon en moet er hard voor werken. Onze arbeidsproductiviteit is heel hoog. Dat is gunstig voor een lage kostprijs.”
→ Leg uit waarom een hoge arbeidsproductiviteit zorgt voor een lage kostprijs per product.
- 1p **11** Om uiteindelijk toch een flinke winst te maken, is het nodig dat Action een grote afzet heeft. Wat wordt er bedoeld met afzet?
A het aantal producten dat ingekocht wordt
B het aantal producten dat verkocht wordt
C het aantal verkochte producten maal de kostprijs van het product
D het aantal verkochte producten maal de verkoopprijs van het product
- 1p **12** Volgens Jolanda zou Action er verstandig aan doen ook wat duurdere producten te verkopen met een betere kwaliteit. “Ik denk dat er dan meer klanten komen”, zegt ze.
→ Geef een argument voor de mening van Jolanda.

De grondstoffen worden schaars

Bij de beantwoording van de vragen 13 tot en met 18 hoef je geen gebruik te maken van informatiebronnen in de bijlage.

Sommige bijzondere metalen, zoals indium, neodymium en gallium zijn zo schaars aan het worden dat we de komende jaren voor vervelende keuzes komen te staan.

Er wordt voorspeld dat onze samenleving binnen tien, twintig jaar aanloopt tegen grondstoffenschaarste. Niet omdat er niet voldoende van is (slechts een klein deel van de bestaande mineralen is ontgonnen), maar omdat steeds meer moeite en energie nodig zijn voor de winning.

Het gaat hierbij om zogeheten 'schaarse aardmetalen', een groep van metalen die snel belangrijk is geworden voor allerlei hightechproducten, van mobiele telefoons tot zonnepanelen en accu's voor hybride auto's.

De wereldwijde consumptie van deze metalen zal bij ongewijzigd beleid binnen enkele decennia tot grote tekorten kunnen leiden, met ernstige gevolgen.

bron: de Gelderlander, 15 september 2010

1p 13 → Wanneer noemen we in de economie een goed schaars?

- 1p 14 In het begin van de jaren '90 begon China veel goedkoop geproduceerd neodymium op de markt te brengen. Doordat China dit deed, moesten veel Europese producenten van neodymium stoppen en sloten zij de mijnen. Hieronder staan vijf economische verschijnselen:
- 1 China bracht veel neodymium op de markt;
 - 2 aanbod van metalen op de wereldmarkt steeg;
 - 3 Europese mijnbouw van metalen werd onrendabel;
 - 4 prijzen van metalen op de wereldmarkt daalden;
 - 5 Europese mijnen sloten.
- De verschijnselen 1 en 5 staan al in de juiste volgorde.
Zet de verschijnselen 2, 3 en 4 in een logische volgorde.
- A 1 → 2 → 3 → 4 → 5
B 1 → 2 → 4 → 3 → 5
C 1 → 3 → 2 → 4 → 5
D 1 → 3 → 4 → 2 → 5
E 1 → 4 → 2 → 3 → 5
F 1 → 4 → 3 → 2 → 5

In korte tijd steeg het marktvolume van 40.000 tot 125.000 ton neodymium per jaar. In 2006 kwam bijna de volledige wereldproductie van 137.000 ton uit China. Maar China schroefde zijn export al enkele jaren geleden terug om zijn eigen industrie te bevoorraden. Dat dreef de prijs van neodymium op tot 60 dollar per kilogram in 2007. China kan daardoor gouden zaken doen. Volgens schattingen zal tegen 2014 de wereldwijde vraag naar Chinees neodymium 200.000 ton per jaar bedragen.

- 1p 15 Hoeveel bedraagt de verwachte opbrengst in miljarden dollars voor China van het neodymium in 2014, als de prijs \$ 60 per kg zal bedragen? Een ton is 1.000 kg.
- A \$ 0,012 miljard
B \$ 12 miljard
C \$ 12.000 miljard
D \$ 12.000.000 miljard
- 1p 16 China is verantwoordelijk voor 97% van de productie van bijzondere metalen. Maar China wil het liefst de metalen niet meer als grondstof exporteren, maar zelf de hightech producten ontwikkelen en produceren.
→ Geef een reden waarom China hier de voorkeur aan geeft.

- 2p **17** De Chinese overheid heeft de afgelopen tijd door een handelsbeperking ingegrepen in de wereldmarkt voor bijzondere metalen. Voorbeelden van handelsbeperkingen zijn:
- contingentering
 - exportverbod
 - invoerrechten
 - exportsubsidie.
- Noem de handelsbeperking die de Chinese overheid in deze markt zou kunnen opleggen en leg uit op welke wijze deze handelsbeperking invloed heeft op de prijzen van deze metalen op de wereldmarkt.
- 1p **18** Veel economen voorzien grote problemen door deze ontwikkeling. Het Westen wordt erg afhankelijk van China als het om deze bijzondere metalen gaat. Het opnieuw openen van de mijnen is geen optie: dat is veel te duur! Ze stellen dan ook beleid voor om minder afhankelijk van China te worden als het gaat om bijzondere metalen.
- Geef een voorbeeld van beleid waardoor wij minder afhankelijk van China worden als het gaat om de bijzondere metalen.

Roken: duur en slecht

Bij de beantwoording van de vragen 19 tot en met 24 moet je soms gebruikmaken van informatiebron 2 in de bijlage.

Philip en Morris, twee vrienden, praten over de accijns op tabak. Philip zegt dat de accijns op tabak weer hoger wordt.

- 1p **19** Het heffen van accijnzen levert de overheid veel inkomsten op.
→ Welk ander doel heeft de overheid met het heffen van accijnzen?
- 2p **20** Morris zegt: “En de overheid verhoogt niet alleen de accijns op sigaretten. Ook bij andere producten gaat de accijns omhoog.”
→ Noem, naast de categorie tabak (sigaretten en andere tabaksproducten), twee andere categorieën waarop accijns geheven wordt.
- 1p **21** “Om het rookgedrag te beïnvloeden probeert de overheid de rokers alleen maar in de portemonnee te raken, terwijl er toch ook wel andere manieren zijn”, zegt Morris.
→ Noem een niet-financiële maatregel die de overheid heeft genomen om het rookgedrag te beïnvloeden.

Gebruik informatie bron 2.

- 1p **22** Philip heeft afgelopen week in de krant een grafiek gezien over de prijsopbouw van sigaretten. Het grootste deel van de prijs van een pakje sigaretten gaat naar de overheid.
→ Hoeveel procent van de verkoopprijs van een pakje sigaretten komt bij de overheid terecht? Schrijf je berekening op.

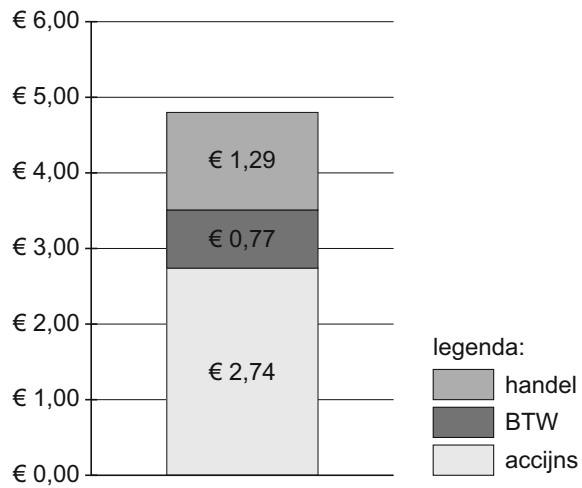
In 2011 heeft de overheid de accijns op sigaretten weer verhoogd. Fabrikanten rekenen deze verhoging meestal door aan de klanten. Dit doen zij op verschillende manieren.

- 1p **23** Vóór de laatste accijnsverhoging was de verkoopprijs van een pakje met 19 sigaretten van zowel merk P als merk M € 4,80. Merk P heeft besloten de prijs met € 0,70 te verhogen. Merk M heeft de prijs niet veranderd. Er zitten echter tegenwoordig maar 18 sigaretten in de pakjes van merk M. De beide vrienden zijn nu benieuwd welk merk het duurst is.
→ Bij welk merk betaal je het meest per sigaret? Schrijf de berekening op.
- 1p **24** Philip en Morris discussiëren nog even door over wat de overheid nou het belangrijkste vindt: de volksgezondheid of de accijnsopbrengst. Philip: "Roken is niet alleen duur, het is volgens de overheid nog slecht ook." Morris zegt: "Als de overheid de accijns verhoogt, zullen volgens mij de kosten voor de volksgezondheid dalen."
→ Geef een argument voor de uitspraak van Morris.

Roken: duur en slecht

Informatiebron 2

Prijsopbouw pakje sigaretten (19 stuks)

Leasen of niet ...

*Bij de beantwoording van de vragen 25 tot en met 29
hoef je geen gebruik te maken van informatiebronnen in de bijlage.*

Gertjan werkt als werkvoorbereider bij een grote aannemer in de bouwwereld. Hij heeft van zijn werkgever een leaseauto tot zijn beschikking, omdat hij door heel Nederland verschillende bouwprojecten moet bezoeken. Ook heeft hij toestemming van zijn werkgever om onbeperkt privé te rijden met deze auto, zonder dat hij een eigen bijdrage hoeft te betalen.

Gertjan moet van zijn werkgever aan het eind van het jaar kiezen tussen een leaseauto die op aardgas rijdt of zelf een auto kopen. In het laatste geval krijgt hij een financiële vergoeding van zijn werkgever. Hij gaat eens kijken wat het kost om een eigen auto te rijden.

Autokosten per jaar

Verzekering	€	800
Motorrijtuigenbelasting	€	560
Afschrijvingskosten	€	3.500
Brandstof	€	?
Overige kosten	€	1.500

Gertjan overlegt met zijn broer Henk. Hij moet eerst de brandstofkosten uitrekenen. Hij heeft de volgende gegevens verzameld: aantal gereden kilometers 40.000 per jaar, de auto rijdt 1:15 en de diesel kost € 1,20 per liter.

- 2p **25** Hoe hoog zijn de totale brandstofkosten per jaar voor Gertjan? Schrijf je berekening op.
- 2p **26** Henk vindt dat Gertjan een hoog bedrag heeft genomen aan afschrijvingskosten. Hij vraagt Gertjan hoe hij dat bedrag heeft bepaald. "Ik kijk onder andere naar het aantal kilometers dat ik rijd," zegt Gertjan.
→ Noem twee andere factoren die de hoogte van de afschrijvingskosten bepalen.
- 2p **27** Als Gertjan ervoor kiest zelf een auto te kopen, krijgt hij wél een vergoeding van zijn werkgever. De vergoeding is € 0,19 per gereden zakelijke kilometer en de helft van de gereden kilometers zijn zakelijk.
→ Bereken de totale autokosten per jaar na aftrek van de vergoeding van de werkgever van Gertjan. Als je het antwoord op vraag 25 niet hebt, ga dan uit van € 2.900 brandstofkosten. Schrijf je berekening op.

Gertjan schrikt van het totaalbedrag van de kosten van autorijden. Hij had er nooit zo bij stil gestaan. Hij zoekt op internet informatie over het rijden met een leaseauto. Daar leest hij dat de overheid een leaseauto van de zaak als inkomsten ziet. Daarom wordt een percentage van de cataloguswaarde van de auto bij het inkomen van Gertjan opgeteld. Daardoor wordt zijn brutoloon hoger (de bijtelling). Daardoor moet hij meer belasting gaan betalen.

- 2p **28** Gertjan ziet dat de overheid het rijden in een leaseauto op aardgas stimuleert door de laagste bijtelling van 14% te nemen over de cataloguswaarde. Gertjan wil weten voor welk bedrag hij een auto op aardgas kan leasen. De bijtelling van 14% van deze auto valt volledig in het 42% tarief van de inkomstenbelasting. Gertjan wil maximaal € 3.000 extra belasting per jaar aan de auto kwijt zijn. Hieronder staan de door hem gekozen alternatieven.

Cataloguswaarde	Bijtelling 14%	Inkomstenbelasting 42%
€ 40.000		
€ 50.000		
€ 60.000		

→ Gertjan wil een zo hoog mogelijke cataloguswaarde. Welke zal hij kiezen? Schrijf je berekening op.

- 1p **29** Hoewel de leaseauto op aardgas een stuk goedkoper uitvalt dan een eigen auto kiest Gertjan voor een eigen auto.
- Geef een verklaring voor de keuze van Gertjan.

Domino day

Bij de beantwoording van de vragen 30 tot en met 35 moet je soms gebruikmaken van informatiebron 3 in de bijlage.

Nederland leek tot voor kort economisch moeilijke tijden tegemoet te gaan. Na jaren van economische groei was er de laatste tijd van groei nauwelijks nog sprake. Het Centraal Plan Bureau verwachtte toen dat de overheid het volgende jaar een tekort zou hebben. Het kabinet wilde maatregelen nemen om een tekort te voorkomen.

- 1p **30** Het CPB verwachtte dat door minder economische groei (minder stijging van het nationaal inkomen) de overheid een tekort zou krijgen. Op basis waarvan kon het CPB dit verwachten?
- A Minder economische groei leidt tot hogere ambtenarensalarissen.
 - B Minder economische groei leidt tot minder werkloosheid.
 - C Minder economische groei leidt tot een geringere toename van de (sociale) uitkeringen.
 - D Minder economische groei leidt tot een geringere toename van de belastingontvangsten.
- 1p **31** Door een tekort zal de schuld van de overheid groter worden. Hierdoor zullen de uitgaven van de overheid in de toekomst toenemen.
- Noem een voorbeeld van een uitgave van de overheid die zeker toe zal nemen als de overheidsschuld groter wordt.

Volgens sommige economen was het onverstandig verregaande maatregelen te nemen om een begrotingstekort te voorkomen. Deze maatregelen zouden volgens hen een domino-effect hebben dat onder andere werkloosheid tot gevolg heeft. Dit is te zien in informatiebron 3.

- 1p **32** Als de overheid haar ontvangsten vergroot, kan het besteedbaar inkomen van de burgers dalen.
- Wanneer kan het besteedbaar inkomen van de burgers dalen als de overheid haar ontvangsten vergroot?
- A als de belastingen omhoog gaan
 - B als de belastingen omlaag gaan
 - C als de subsidies omhoog gaan
 - D als de subsidies omlaag gaan
 - E als de uitkeringen omhoog gaan
 - F als de uitkeringen omlaag gaan

Gebruik informatiebron 3.

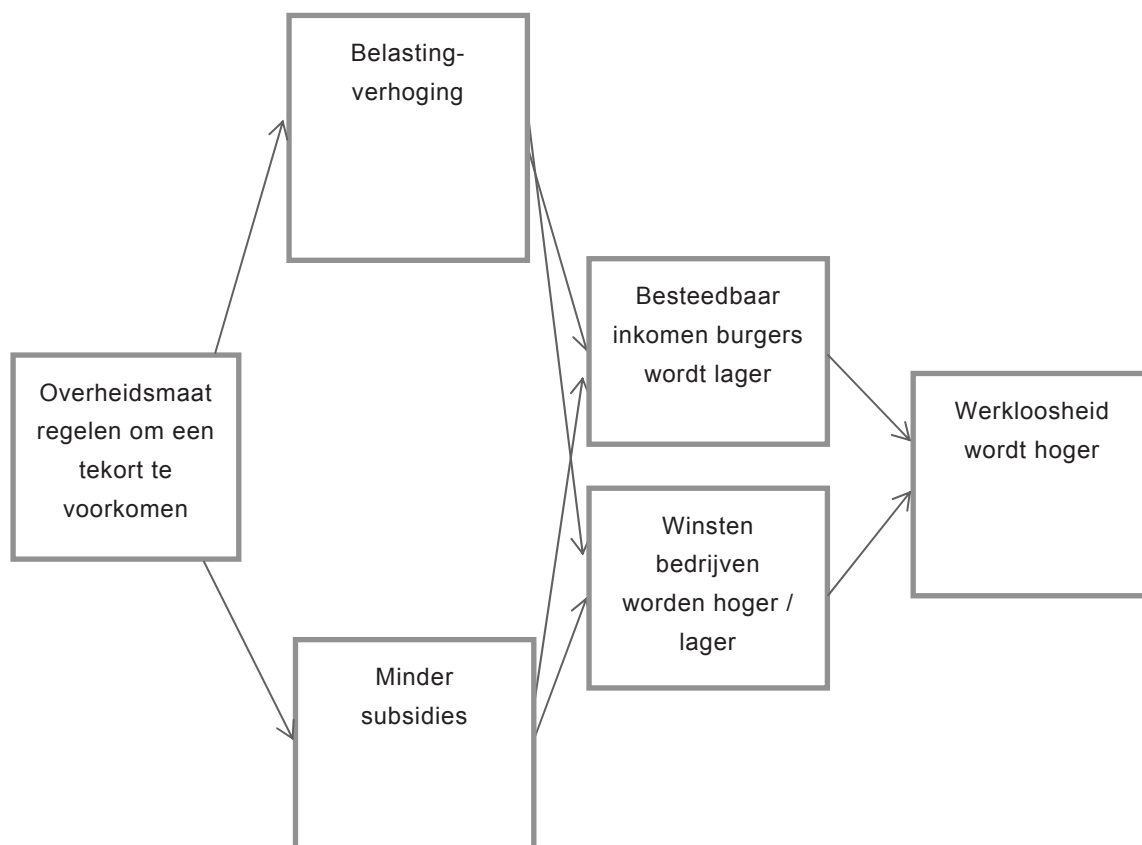
- 1p **33** Zullen de winsten van de bedrijven hoger of lager worden? Verklaar je antwoord.
- 1p **34** Hoe wordt de werkloosheid genoemd die een gevolg is van een tijdelijke afname van de bestedingen?
- A** conjuncturele werkloosheid
 - B** frictiewerkloosheid
 - C** structurele werkloosheid
 - D** verborgen werkloosheid

Gebruik informatiebron 3.

- 1p **35** Een econoom die de informatiebron bekijkt merkt op: "Het eindigt hier niet. Een hogere werkloosheid is namelijk weer van invloed op de ontvangsten en uitgaven van de overheid."
- Leg uit op welke manier hogere werkloosheid oorzaak kan zijn van een toename van de overheidsuitgaven.

Informatiebron 3

Overheidsmaatregelen om een tekort te voorkomen

Snuffelstage

Bij de beantwoording van vraag 36 hoef je geen gebruik te maken van informatiebronnen in de bijlage.

Zoals veel scholieren in 4 vmbo, moet Jennifer ook stage lopen. Ze heeft er voor gekozen om stage te lopen bij een krant, omdat ze graag journalist wil worden. Ze loopt een weekje mee met journalist Bert. Jennifer krijgt de opdracht om deze week een economisch artikel te schrijven over de arbeidsmarkt. Ze heeft een opzetje gemaakt, maar ze twijfelt over een aantal zaken. Gelukkig krijgt ze hulp van Bert. Jennifer vraagt hem om de juiste woorden in te vullen in het artikel dat zij heeft geschreven.

- 6p **36** Noteer op je antwoordblad de nummers 1 tot en met 15 en schrijf vervolgens de woorden op die Bert volgens jou zou moeten invullen, zodat er een economisch juist artikel komt te staan. Het artikel staat op de volgende bladzijde. Kies uit de woorden die tussen haakjes staan.

Doe het zo:

1 = ...

2 = ...

Enzovoort

Banengroei belangrijk voor de economie

Den Haag 3 december 2007

In het tweede kwartaal van dit jaar waren er meer banen voor werknemers dan in hetzelfde kwartaal van vorig jaar. Dat is goed nieuws van het ...**(1)**... (CBS/Nibud).

Vrijwel alle bedrijfstakken droegen bij aan de groei. De helft van de toename vond plaats in de zakelijke dienstverlening, dus in de ...**(2)**...(primaire sector/secundaire sector/tertiaire sector/quartaire sector). Door de weer goed lopende economie ontstaan extra banen die veel werkgevers eerst tijdelijk invullen. Werkgevers roepen voor tijdelijke invulling van banen met name de hulp in van de ...**(3)**... (vakbonden/uitzendbureaus/Europese Unie).

Het is te hopen dat de banengroei de komende tijd redelijk bij te benen is. Als ...**(4)**...(het aanbod van/de vraag naar) arbeid achterblijft bij ...**(5)**... (het aanbod van/de vraag naar) arbeid, dan zouden we wel eens te maken kunnen krijgen met loonstijgingen met alle gevolgen van dien. Er is dan sprake van een ...**(6)**...(krappe/ruime) arbeidsmarkt.

Als de lonen stijgen en de arbeidsproductiviteit ...**(7)**...(wel/niet/evenveel) meestijgt, dan zou dat kunnen betekenen dat de Nederlandse producten duurder worden. Hierdoor ...**(8)**...(verbetert/verslechtert) de internationale concurrentiepositie van Nederland.

Loonstijgingen kunnen ook tot gevolg hebben dat bedrijven overstappen naar een ...**(9)**...(kapitaalintensievere/arbeidsintensievere) manier van produceren.

Met het oog op de vergrijzing, die leidt tot een ...**(10)**...(toename/afname) van de beroepsbevolking, is het van belang dat het aantal ...**(11)**...(actieven/niet-actieven) op peil blijft. Deze groep betaalt door afdracht van premies voor de ...**(12)**... (werknemersverzekeringen/volksverzekeringen) het inkomen van de 65-plussers in Nederland (AOW).

Wat kan de overheid doen om meer mensen aan het werk te krijgen? Ze zou in de inkomstenbelasting de arbeidskorting kunnen ...**(13)**...(verhogen/verlagen) zodat het aantrekkelijker wordt om te gaan werken.

De pensioengerechtigde leeftijd zou ...**(14)**...(verhoogd/verlaagd) kunnen worden. Ook zou de overheid de regels voor het afgeven van een werkvergunning voor buitenlandse werknemers kunnen versoepelen. Door werkgeversorganisaties wordt zelfs gesproken over het ...**(15)**... (verlengen/verkorten) van de werkweek.

Kortom: het is noodzakelijk dat de deelname aan het arbeidsproces stijgt!

Kan Nederland overleven zonder import?

Bij de beantwoording van de vragen 37 tot en met 43 moet je soms gebruikmaken van informatiebron 4 in de bijlage.

De redactie van het radioprogramma 'Met de blik op morgen' stelde zichzelf de vraag: kan Nederland overleven zonder buitenlandse handel? De grondstofprijzen stijgen; de Russische graanexport is stilgelegd! Kunnen we zelfvoorzienend zijn? De redactie heeft over deze vraag een programma gemaakt.

- 1p **37** De redactie van het radioprogramma stelde zichzelf de vraag of Nederland zelfvoorzienend kan zijn.
→ Leg uit wat het betekent dat een land zelfvoorzienend is.
- 1p **38** Nederland is niet zelfvoorzienend. Nederland heeft een open economie. Wanneer heeft een land een open economie?
A Als er in een land in verhouding veel import en veel export is.
B Als er in een land in verhouding veel import en weinig export is.
C Als er in een land in verhouding weinig import en veel export is.
D Als er in een land in verhouding weinig import en weinig export is.
- Gebruik informatiebron 4.*
- 1p **39** Uit de informatiebron blijkt dat wij ons in principe wel kunnen redden als het om eten en drinken gaat. Sommige fabrikanten zullen echter grote problemen krijgen als ze niet kunnen importeren.
→ Leg uit waarom fabrikanten problemen kunnen krijgen als ze niet kunnen importeren.
- 1p **40** Pieter luistert naar het radioprogramma 'Met de blik op morgen'. Hij is er al snel achter dat importeren voor Nederland bijna onmisbaar is. Maar ook exporteren is van heel groot belang voor Nederland.
→ Leg uit dat, met name als er veel wordt geïmporteerd, het voor een land van groot belang is om ook veel te exporteren.
- 1p **41** In het jaar dat het radioprogramma 'Met de blik op morgen' werd uitgezonden, golden voor Nederland de volgende gegevens:
nationaal inkomen 577 miljard euro, exportwaarde 416 miljard euro.
→ Bereken de exportwaarde in dat jaar in procenten van het nationaal inkomen. Schrijf je berekening op.

- 1p **42** Van de export ging het grootste gedeelte naar landen binnen de EU.
→ Geef een verklaring voor het feit dat van de Nederlandse export het grootste gedeelte naar landen binnen de EU gaat.
- 2p **43** In landen met relatief veel export ligt de arbeidsproductiviteit vaak hoger dan in landen met weinig export. Geef hiervoor een verklaring.

Kan Nederland overleven zonder import?

Informatiebron 4

Van welke producten zullen we niet tekort komen:

Productgroep	Handelsoverschot (mln euro's)
Levende dieren, behalve vis en schaaldieren	33.695
Groenten en wortels	3.368
Ongelooide huiden en vellen	2.378
Vlees en eetbare slachtafvallen	2.008
Fruit, vers of gedroogd	1.137
Margarine en spijsvetten	1.007
Vlees van runderen	1.000
Delen en onderdelen voor automobielen	991
Geprefabriceerde bouwwerken	923

Van welke producten zullen we tekort komen:

Productgroep	Handelstekort (mln euro's)
Geraffineerde producten van aardolie	-18.471
Automobielen	-4.192
Reisartikelen, handtassen en dergelijke	-1.389
Halfgeleiders	-854
Motorrijwielen, fietsen	-654
Herenkleding van brei- of haakwerk	-602
Schepen en boten	-485
Geneesmiddelen	-423
Luchtvaartuigen	-391
Dames- en meisjeskleding van textiel	-320
Glas	-202

bron: Matthijs Bouwman

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.